

Έννοια, συνέπειες και αξιολόγηση του «βρασμού ψυχικής ορμής»

στο αδίκημα της ανθρωποκτονίας με δόλο.

Νικόλαος Μαυρίδης, προπτυχιακός φοιτητής Νομικής Σχολής Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Το άρθρο εστιάζει στη διάταξη του άρθρου 299 παρ. 2 του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα, που αφορά την ανθρωποκτονία εν βρασμώ ψυχικής ορμής. Αναλύεται η έννοια του «βρασμού ψυχικής ορμής» ως ψυχική υπερδιέγερση που αποκλείει τη νηφάλια σκέψη του δράστη, χωρίς όμως να μειώνεται η καταλογιστική του ικανότητα. Εξετάζεται η ιστορική εξέλιξη, οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις της νομολογίας και θεωρίας, και η σχέση του βρασμού με τις διατάξεις για μειωμένο καταλογισμό (άρθρα 34, 36) και την ελαφρυντική περίπτωση του άρθρου 84 παρ. 2 περ. γ' ΠΚ. Επισημαίνεται η διχογνωμία για την αναγκαιότητα ύπαρξης «δικαιολογημένης αφορμής» και η αλληλεπίδραση των παραπάνω εννοιών στη διαμόρφωση της ποινικής ευθύνης. Το άρθρο καταλήγει πως η κατάργηση της παρ. 2 του άρθρου 299 ΠΚ και η ενσωμάτωση σχετικών περιστατικών στην εφαρμογή του άρθρου 84 παρ. 2 περ. γ' ΠΚ θα αντιμετώπιζε ερμηνευτικά ζητήματα και θα ενίσχυε τη σαφήνεια στο ποινικό δίκαιο.

Από τα αρχαία κιόλας χρόνια οι έννομες τάξεις διέκριναν την ανθρωποκτονία σε δύο μορφές. Σε μία βαρύτερη, η οποία μπορούσε να τιμωρηθεί είτε με ισόβια κάθειρξη είτε ακόμη και με την εσχάτη των ποινών, και σε μία ελαφρύτερη, για την οποία προβλεπόταν η ποινή της πρόσκαιρης κάθειρξης. Μάλιστα, η διάκριση αυτή φαίνεται να πρωτοεμφανίζεται στο αρχαίο ελληνικό δίκαιο, σύμφωνα με αναφορές σε αυτήν από τον Αριστοτέλη στα Ηθικά Νικομάχεια και τον Πλάτωνα [1].

Στο ελληνικό κράτος, η διάκριση αυτή εμφανίζεται για πρώτη φορά στον Ελληνικό Ποινικό Νόμο του 1834, με σαφείς βαρυτικές καταβολές. Παραφράζοντας το άρθρο 288 του τότε Π.Ν. «όποιος αποφάσιζε με προμελέτη ή εκτελούσε εσκεμμένα την από αυτόν διαπραχθείσα ανθρωποκτονία τιμωρείται με θάνατο», ενώ το άρθρο 293 του ίδιου νόμου προέβλεπε πως όποιος απρομελέτητα, σε βρασμό ψυχικής ορμής αποφάσισε και εκτέλεσε ανθρωποκτονία τιμωρείται ως ένοχος του εγκλήματος της αναιρέσεως με κάθειρξη

από 15 έως 20 έτη, εκτός και αν το θύμα είχε εξοργίσει και ωθήσει με τη συμπεριφορά του τον δράστη της αναιρέσεως, οπότε ο τελευταίος τιμωρείται με κάθειρξη έως 15 έτη, ή με κάθειρξη εάν το θύμα είχε παρασύρει τον δράστη μέσω δυσάρεστων κακολογιών, βαριάς εξύβρισης ή προσβολής. Στις μέρες μας, το έγκλημα της αναιρέσεως επιβιώνει στη διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 299 ΠΚ, ως ανθρωποκτονία εν βρασμώ ψυχικής ορμής. Στόχος, λοιπόν, του παρόντος πονήματος είναι η ανάλυση της έννοιας και των συνεπειών του «βρασμού της ψυχικής ορμής», όπως υπάρχει σήμερα στην ελληνική έννομη τάξη. Επιπλέον, θα αναλυθεί η σχέση του με την παρ. 1 του 299 ΠΚ, το πως συνδέεται με τις διατάξεις για τον μειωμένο καταλογισμό και με την ελαφρυντική περίπτωση της διάταξης 84 παρ. 2 περ. γ' ΠΚ. Τέλος, θα αξιολογηθεί το κατά πόσον η διάταξη αυτή πρέπει να συνεχίσει να αποτελεί κομμάτι του Ποινικού Δικαίου. Για την επίτευξη των εν λόγω στόχων,

«Στις μέρες μας, το έγκλημα της αναιρέσεως επιβιώνει στη διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 299 ΠΚ, ως ανθρωποκτονία εν βρασμώ ψυχικής ορμής »

[1] Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Εμβάθυνση στο Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 509

Έννοια, συνέπειες και αξιολόγηση του «βρασμού ψυχικής ορμής»

θα εξεταστούν τόσο απόψεις που έχουν εκφραστεί από τη θεωρία, όσο και από τη νομολογία.

Ι. Άρθρο 299 ΠΚ: Ανθρωποκτονία με δόλο

Η ανθρωποκτονία με δόλο που προβλέπεται ως έγκλημα από το άρ. 299 ΠΚ είναι το σημαντικότερο και το βαρύτερο από τα εγκλήματα βλάβης κατά της ζωής του ανθρώπου, δεδομένου ότι καταστρέφει το, κατά γενική ομολογία, πολυτιμότερο έννομο αγαθό. Σύμφωνα με το παραπάνω άρθρο «1. Όποιος σκότωσε άλλον τιμωρείται με ισόβια κάθειρξη. 2. Αν η πράξη αποφασίστηκε και εκτελέστηκε σε βρασμό ψυχικής ορμής, επιβάλλεται κάθειρξη». Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό πως για να υφίσταται το έγκλημα του άρ. 299 ΠΚ πρέπει αντικειμενικά να έχει αφαιρεθεί ξένη ζωή και υποκειμενικά ο δράστης του εγκλήματος να ενήργησε με δόλο, ήτοι γνώση των αντικειμενικών στοιχείων της πράξης του και βούληση επέλευσης του προαναφερθέντος αποτελέσματος. Αναφορικά με την υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας με δόλο, οποιαδήποτε από τις τρεις μορφές που μπορεί να λάβει ο δόλος (άμεσος δόλος α' βαθμού, άμεσος δόλος β' βαθμού και ενδεχόμενος δόλος) αρκεί για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος.

Η ανθρωποκτονία με δόλο είναι έγκλημα κοινό, στιγμιαίο, απλό, αποτελέσματος, και βλάβης, καθώς στην αντικειμενική του υπόσταση προβλέπεται ότι μπορεί να τελεστεί από τον καθένα και υποκείμενο (υλικό αντικείμενο του εγκλήματος) της μπορεί να είναι ο κάθε άνθρωπος, τελείται σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή, δύναται να πραγματοποιηθεί με μία πράξη, για τη στοιχειοθέτησή του απαιτείται η επέλευση συγκεκριμένου αποτελέσματος, οπότε τελείται είτε με ενέργεια, είτε με παράλειψη, ως μη γνήσιο έγκλημα παράλειψης σε συνδυασμό με το άρ. 15 ΠΚ και η αντικειμενική του υπόσταση πληρείται όταν επέρχεται βλάβη στο έννομο αγαθό της ζωής. Επιπροσθέτως, η ανθρωποκτονία με δόλο πρόκειται για κακούργημα, αφού εάν τελεστεί με τον τρόπο που περιγράφεται στην πρώτη

παράγραφο του 299 ΠΚ, τιμωρείται με ισόβια κάθειρξη, ενώ εάν αποφασιστεί και τελεστεί σε κατάσταση βρασμού ψυχικής ορμής, όπως προβλέπεται στη δεύτερη παράγραφο, τιμωρείται με πρόσκαιρη κάθειρξη. Στην προκειμένη περίπτωση, υποστηρίζεται από την πάγια νομολογία ^[2] ότι το υποκειμενικό στοιχείο του δόλου εμφανίζεται σε δύο επίπεδα διαβαθμίσεως και διακρίνεται στον προμελετημένο δόλο, ο οποίος ρυθμίζεται από την πρώτη παράγραφο, και στον απρομελήτητο, σε περίπτωση συνδρομής βρασμού ψυχικής ορμής, που τυποποιείται στη δεύτερη παράγραφο ^[3]. Κατά πολλούς η ανθρωποκτονία που τελείται εν βρασμώ ψυχικής ορμής πρόκειται για προνομιούχο έγκλημα τιμωρούμενο με μεγαλύτερη επιείκεια σε σχέση με το βασικό έγκλημα της ανθρωποκτονίας με δόλο ^[4]. Εν τούτοις, πρέπει να τονιστεί ότι η πραγματική σχέση μεταξύ των δύο παραγράφων του 299 ΠΚ έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τη θεωρία.

Όπως, προαναφέρθηκε, κάποιοι κάνουν λόγο για ένα βασικό έγκλημα και μία προνομιούχο παραλλαγή, άλλοι θεωρούν ότι πρόκειται για ξεχωριστά εγκλήματα, ενώ μια άλλη μερίδα θεωρητικών τάσσεται υπέρ της άποψης ότι οι δύο διατάξεις αποτελούν ισότιμες μορφές ανθρωποκτονίας, οι οποίες συνθέτουν ένα ενιαίο, βασικό έγκλημα ανθρωποκτονίας, το οποίο προβλέπει ένα μεγάλο εύρος ποινής, μέσα στο οποίο ο νομοθέτης προσδιορίζει υποπλάσια ποινής ^[5].

Η διάκριση αυτή έχει ιδιαίτερη πρακτική σημασία σε ζητήματα απόδειξης και αιτιολογίας αποφάσεων, καθώς κατά τη Συμεωνίδου – Καστανίδου, η οποία διατύπωσε την τελευταία άποψη, το 299 παρ. 1 ΠΚ ρυθμίζει μονάχα την περίπτωση όπου η ανθρωποκτονία έχει τελεστεί ή αποφασιστεί σε κατάσταση ψυχικής ηρεμίας. Όπως προκύπτει από την παρ. 2 του άρ. 299 ΠΚ, για να μπορέσει να ευδοκιμήσει ο ισχυρισμός της ύπαρξης βρασμού ψυχικής ορμής, ούτως ώστε ο δράστης να τιμωρηθεί με πρόσκαιρη αντί για ισόβια κάθειρξη, είναι απαραίτητο τόσο η απόφαση της πράξης, όσο και η εκτέλεσή της να τελούνται υπό το κράτος του βρασμού ψυχικής ορμής.

«η πραγματική σχέση μεταξύ των δύο παραγράφων του 299 ΠΚ έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τη θεωρία.»

^[2] ΑΠ 657/2010, ΑΠ 360/2020

^[3] Χρ. Σατλάνης, Εισαγωγή στο Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, Νομική Βιβλιοθήκη, 2022, σελ. 226

^[4] Χρ. Σατλάνης, Εισαγωγή στο Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, Νομική Βιβλιοθήκη, 2022, σελ. 118

^[5] Αρ. Χαλαμπάκης, Ποινικός Κώδικας – Ερμηνεία Κατ' Άρθρο, Τόμος Δεύτερος, 2014, σελ. 2242,

Ποινικό Δίκαιο

Τυχόν ψυχική ηρεμία του δράστη, έστω και σε μία από τις προαναφερθείσες στιγμές, ήτοι της απόφασης και της εκτέλεσης του εγκλήματος, αποκλείει τη συνδρομή βρασμού ψυχικής ορμής στο πρόσωπο του δράστη και οδηγεί στην εφαρμογή της πρώτης παραγράφου του 299 ΠΚ. Σύμφωνα με την άποψη που δέχεται δύο ισότιμες ανθρωποκτονίες στο άρ. 299 ΠΚ, για την κατάφαση της παρ. 1 πρέπει πέραν πάσης αμφιβολίας να έχει αποδειχθεί στο δικαστήριο η ύπαρξη ψυχικής ηρεμίας σε έστω μία από τις δύο αναφερόμενες στην παρ. 2 χρονικές στιγμές. Ειδικά, οι αρχές *in dubio pro reo* και *in dubio pro mitiore* επιβάλλουν την κατάφαση της παρ. 2 [6].

Επιπροσθέτως, τονίζεται ότι η αδυναμία απόδειξης συνδρομής του βρασμού ψυχικής ορμής δεν οδηγεί αυτοδίκαια στην εφαρμογή της παρ. 1. Οπότε, δεν τεκμαίρεται ψυχική ηρεμία από την έλλειψη βρασμού ψυχικής ορμής. Πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει εμπεριστατωμένη αιτιολογία που να αποδεικνύει την ψυχική ηρεμία του δράστη. Σε κάθε περίπτωση, το δικαστήριο οφείλει να αναφέρει πάντοτε το αν ο δράστης αποφάσισε και εκτέλεσε την πράξη όντας σε νηφάλια ψυχική κατάσταση ή εν βρασμώ ψυχικής ορμής. Τα παραπάνω αποτελούν και πάγια θέση του Αρείου Πάγου, όπως διαπιστώνεται από πληθώρα αποφάσεων του [7].

Τελευταία απόρροια αυτής της θέσης, κατά τους υποστηρικτές της, είναι πως ο κατηγορούμενος δεν είναι υποχρεωμένος ο ίδιος να επικαλεστεί τη συνδρομή βρασμού [8]. Το δικαστήριο μελετάει το ίδιο τα πραγματικά περιστατικά και σε περίπτωση που υποπέσει στην αντίληψή του ότι ο δράστης βρισκόταν σε νηφάλια ψυχική κατάσταση είτε κατά την απόφαση, είτε κατά την εκτέλεση, εφαρμόζει την παρ. 1. Ειδικά, εφαρμόζει την παρ. 2, τηρώντας τις δύο προαναφερθείσες αρχές.

II. Η έννοια του βρασμού ψυχικής ορμής

Λαμβάνοντας υπόψη τη σημαντικά ευνοϊκότερη μεταχείριση του δράστη σε περιπτώσεις

όπου έπραξε «εν βρασμώ ψυχής», εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ο νομοθέτης δεν προβαίνει σε αυθεντική ερμηνεία του επίμαχου όρου. Αποτελεί, λοιπόν, μία ασαφής έννοια, η ερμηνεία της οποίας έχει απασχολήσει τη θεωρία και τη νομολογία. Σύμφωνα με τον Νικόλαο Χωραφά [9], του οποίου η άποψη έχει επικρατήσει τόσο στη νομική θεωρία όσο και στη νομολογία, ο βρασμός ψυχικής ορμής κατανοείται ως αποκλεισμός της σκέψης του δράστη, ήτοι της ικανότητας στάθμισης των λόγων που οδηγούν στην τέλεση της πράξης, ο οποίος οφείλεται σε ψυχική υπερδιέγερση που προκύπτει από την αιφνίδια υπερένταση συναισθήματος ή πάθους, όπως είναι για παράδειγμα η ζήλεια, η εκδίκηση και το μίσος. Βέβαια, ο αποκλεισμός της σκέψης του δράστη σε περίπτωση συνδρομής βρασμού ψυχικής ορμής δε φτάνει ποτέ στο σημείο της πλήρους, ή έστω της μειωμένης ικανότητας προς καταλογισμό που προσδιορίζονται στα άρ. 34 και 36 ΠΚ αντίστοιχα [10]. Οπότε, θα ήταν πιο ακριβές να γραφθεί ότι στην περίπτωση του βρασμού ψυχικής ορμής αποκλείεται μονάχα η νηφάλια σκέψη του δράστη κι' όχι καθολικά η σκέψη, όπως συμβαίνει στα άρθρα 34 και 36 ΠΚ.

Από τον παραπάνω ορισμό, διακρίνουμε ότι ο βρασμός ψυχικής ορμής έχει τα εξής τρία βασικά χαρακτηριστικά:

- α) αιφνίδια υπερένταση συναισθήματος ή πάθους
- β) ψυχική υπερδιέγερση
- γ) αποκλεισμός ήρεμης σκέψης

α) Αιφνίδια υπερένταση συναισθήματος ή πάθους

Έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρίες σχετικά με το παραπάνω χαρακτηριστικό του βρασμού ψυχικής ορμής. Διχογνωμία προκαλεί το κατά πόσον το «αιφνίδιο» στοιχείο της υπερέντασης αυτής είναι ουσιώδες για τη συνδρομή βρασμού ψυχικής ορμής. Κατά τη Συμεωνίδου – Καστανίδου, ο νομοθέτης δεν ενδιαφέρεται για το εάν η υπερδιέγερση του συναισθήματος του δράστη έγινε ξαφνικά. Αυτό

«το δικαστήριο οφείλει να αναφέρει πάντοτε το αν ο δράστης αποφάσισε και εκτέλεσε την πράξη όντας σε νηφάλια ψυχική κατάσταση ή εν βρασμώ ψυχικής ορμής»

[6] Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Εμβάθυνση στο Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο, σελ. 519

[7] ΑΠ 594/79, ΠοινΧρ 1979,695, ΑΠ 857/79, ΠοινΧρ 1980, 71.

[8] Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Εμβάθυνση στο Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο, σελ. 520

[9] Α. Τσάκωνα, Παρατηρήσεις ΑΠ (Ποιν) 1549/2012 (Ανθρωποκτονία από πρόθεση σε ήρεμη ψυχική κατάσταση – έννοια βρασμού ψυχικής ορμής), ΠειρΝομ, 2/2013, σελ. 176

[10] Χρ. Σατλάνης, Εισαγωγή στο Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, σελ. 228

Έννοια, συνέπειες και αξιολόγηση του «βρασμού ψυχικής ορμής»

που έχει σημασία είναι η ύπαρξη του συναισθήματος αυτού και η τέλεση του εγκλήματος υπό το κράτος ψυχικής ορμής ^[11]. Την ίδια γνώμη έχει και η Καϊάφα – Γκιμπάντι, η οποία θεωρεί πως η υπερένταση συναισθήματος δεν είναι αναγκαίο να γίνεται απότομα, αλλά δύναται να παραχθεί και σταδιακά ^[12]. Με την ίδια άποψη φαίνεται να συντάσσεται και ο καθηγητής Σατλάνης, ο οποίος αναφέρει πως «*ε-κείνο που έχει πρωταρχική σημασία κατά την άποψή μου όχι το υπό ποιες συνθήκες και περιστάσεις παράγεται ο βρασμός ψυχικής ορμής, αλλά η ίδια η ψυχική κατάσταση, η οποία αποκλείει από την στιγμή της απόφασης μέχρι την εκτέλεση του εγκλήματος την ήρεμη σκέψη και κυριαρχεί στην απόφαση και στην εκτέλεση του εγκλήματος*» ^[13]. Από τη γραμματική ερμηνεία της παρ. 2 του άρθ. 299 ΠΚ, φαίνεται να προκύπτει πως η συγκεκριμένη θεώρηση είναι η πλέον ορθή, αφού ουδέποτε γίνεται λόγος για το «αιφνίδιο» του βρασμού ψυχικής ορμής. Αντίθετη ερμηνεία πιθανώς να απέκλειε την εφαρμογή της παρ. 2 σε περιπτώσεις όπου να μην ανιχνεύεται υπερένταση συναισθήματος, σταδιακά δε, γεγονός όμως που δε συνάδει με τη διατύπωση του άρθρου. Παράλληλα, θα αποκλειόταν και η παρ. 1 του 299 ΠΚ, αφού τόσο κατά την απόφαση όσο και κατά την εκτέλεση της πράξης, ο δράστης ήταν υπό το κράτος ψυχικής υπερδιέγερσης, η οποία ήταν απόρροια υπερέντασης συναισθήματος και που είχε ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό της ήρεμης σκέψης του. Ο μόνος τρόπος άρσης της παραπάνω σύγχυσης, διατηρώντας παράλληλα το «αιφνίδιο» του βρασμού θα ήταν η επικράτηση της αντίληψης ότι είναι φύσει αδύνατο για κάποιον να περιέλθει σε κατάσταση βρασμού σταδιακά, παρά μόνο απότομα. Πράγματι, ακόμη και σε περιπτώσεις όπου ένα άτομο βρίσκεται για μακριά χρονικά διαστήματα σε καταστάσεις που προκαλούν σταδιακή υπερένταση του συναισθήματος και οδηγούν στην απόφαση τέλεσης ανθρωποκτονίας, είναι δύσκολο στην πράξη να γίνει πιστευτό ότι δε μεσολάβησε ούτε μία στιγμή

νηφάλιας σκέψης μέχρι την εκτέλεση του εγκλήματος. Εντούτοις, θα ήταν άδικο να αποκλειστεί καθολικά η, έστω και μικρή, πιθανότητα σε κάποια περιστατικά ο δράστης όντως να αποφάσισε και να τέλεσε ανθρωποκτονία σε βρασμό ψυχικής ορμής και ενώ μεταξύ των δύο σταδίων να είχε παρέλθει σημαντικό χρονικό διάστημα, να μη βρέθηκε για καμία στιγμή σε κατάσταση ψυχικής ηρεμίας.

β) Ψυχική υπερδιέγερση

Η υπερένταση συναισθήματος ή πάθους της προηγούμενης παραγράφου οδηγεί σε ψυχική υπερδιέγερση. Η ψυχική υπερδιέγερση φαίνεται να γίνεται αντιληπτή ως μία μεγάλης έντασης κατάσταση συναισθηματικής έξαψης, η οποία παρακωλύει τη λειτουργία των ανασταλτικών μηχανισμών του υπερεγώ ^[14] του δράστη της ανθρωποκτονίας, ο οποίος αποφασίζει και περνά στην πράξη χωρίς να μπορεί να σταθμίσει τη σημασία της ανθρωποκτονίας, η οποία εκείνη την ώρα εμφανίζεται στη συνείδησή του ως μονόδρομος ^[15].

γ) Αποκλεισμός ήρεμης σκέψης

Τελευταίο στοιχείο του βρασμού ψυχικής ορμής σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό είναι ο αποκλεισμός της ήρεμης σκέψης του δράστη. Η ψυχολογική κατάσταση του, η οποία είναι απόρροια των υπερβολικά έντονων συναισθημάτων του, πρέπει να είναι τέτοια που να του στερεί την ικανότητα να αντιληφθεί τη βαρύτητα των ενεργειών του. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, κατά την κρατούσα άποψη δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει πλήρης απώλεια της ικανότητας σκέψης του δράστη, αλλά μονάχα αποκλεισμός της ήρεμης σκέψης. Η άποψη αυτή φαίνεται να είναι και η ορθή, αφού πλήρης αποκλεισμός της ικανότητας σκέψης του δράστη πιθανότατα θα οδηγούσε σε εφαρμογή των άρθρων 34 ή έστω 36 του ΠΚ, τα οποία αφορούν βαρύτερες περιπτώσεις διατάραξης της συνείδησης και της αντιληπτικής ικανότητας του δράστη.

«είναι φύσει αδύνατο για κάποιον να περιέλθει σε κατάσταση βρασμού σταδιακά, παρά μόνο απότομα»

^[11] Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Εγκλήματα κατά της ζωής, εκδ. Σάκκουλας, 2001, σελ. 27

^[12] Μ. Καϊάφα – Γκιμπάντι, Εμβάθυνση στην Ποινική Νομολογία, εκδ. Σάκκουλα, 2006, σελ. 412

^[13] Χρ. Σατλάνης, Εισαγωγή στο Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, σελ. 230-231

^[14] Η έννοια του Υπερεγώ είναι μία εκ των τριών συνιστωσών της ψυχής κατά τον Sigmund Freud, μαζί με

το Εκείνο και το Εγώ. Το Υπερεγώ είναι το κομμάτι εκείνο της ανθρώπινης ψυχής που αντιπροσωπεύει τις ηθικές κοινωνικές αξίες ενός ανθρώπου και αναστέλλουν τις παρορμήσεις του ενστίκτου. Είναι, κατά τρόπον τινά, η ηθική συνείδηση του ατόμου.

^[15] Γ. Μπέκας, Η προστασία της ζωής και της υγείας στον Ποινικό Κώδικα, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2004, σελ. 139

Ποινικό Δίκαιο

δ) Ύπαρξη δικαιολογημένης ή εξάπτουσας αφορμής

Πέραν των προαναφερθέντων τριών, ένα τέταρτο στοιχείο που σύμφωνα με σημαντική μερίδα της θεωρίας απαιτείται να ανιχνευείται για την εφαρμογή της παρ. 2 του 299 ΠΚ είναι η ύπαρξη δικαιολογημένης ή εξάπτουσας αφορμής, η οποία φυσικά να διεγείρει το συναίσθημα, να οδηγεί σε ψυχική υπερδιέγερση, αποκλεισμό της ήρεμης σκέψης και εν τέλει στο έγκλημα. Με λίγα λόγια, απαιτείται μία εξωτερική αφορμή που να καθιστά «συγγνωστό» τον βρασμό ψυχικής ορμής του δράστη. Η εν λόγω εξωτερική αφορμή πρέπει να είναι ιδίως σημαντική. Ένας από τους βασικούς υποστηρικτές της εν λόγω άποψης υπήρξε ο καθηγητής Νίκος Ανδρουλάκης [16]. Το κριτήριο αυτό αναγνωρίζει και η νομολογία, όπως φαίνεται ξεκάθαρα από την ΑΠ 657/2010.

Συγκεκριμένα, από τα πραγματικά περιστατικά που έγιναν δεκτά στο Εφετείο, αποδείχθηκε ότι ο αναιρεσείων, ύστερα από διαπληκτισμό με την κόρη του και τον σύντροφό της σχετικά με τη μόνιμη εγκατάσταση των δύο τελευταίων στην οικεία που, να μεν ο ίδιος διέμενε με τη δεύτερη σύζυγό του, πλην όμως την ψιλή κυριότητα της είχε η κόρη του, αφού την είχε κληρονομήσει από τον πατέρα του αναιρεσείοντος, πυροβόλησε τον σύντροφο της κόρης του πισώπλατα, με την κυνηγετική του καραμπίνα, σκοτώνοντας τον την ώρα που έφευγε μαζί με τη σύντροφό του από την οικεία. Κατόπιν της εγκληματικής πράξης του, τράπηκε σε φυγή.

Ο ΑΠ διαπίστωσε πως το όλο συμβάν προκλήθηκε από αφορμή ήσσονος σημασίας (μετακίνηση επίπλων συγκεκριμένα), η οποία δε θα μπορούσε να οδηγήσει τον δράστη σε βρασμό ψυχικής ορμής, ιδιαίτερα δεδομένου του ότι το θύμα ουδέποτε χειροδίκησε έναντι του δράστη, όπως ο ίδιος ισχυρίστηκε. Οπότε, ο ΑΠ τονίζει τη σημασία της αφορμής που οδήγησε στην ανθρωποκτονία, καθώς καθιστά σαφές πως ασήμαντη για τον μέσο άνθρωπο αφορμή δε δύναται να οδηγήσει σε κα-

τάφαση της παρ. 2 του 299 ΠΚ. Εάν είχε υιοθετήσει την άποψη που απορρίπτει τη δικαιολογημένη αφορμή ως αναπόσπαστο κομμάτι του βρασμού ψυχικής ορμής, θα ήταν πολύ πιθανόν να είχε οδηγηθεί σε μία διαφορετική, πιο ευνοϊκή για τον δράστη απόφαση.

Βέβαια, η παραπάνω άποψη έχει δεχθεί ισχυρή κριτική από ένα άλλο μέρος της θεωρίας, που διαφωνεί με το αναγκαίο της εξάπτουσας αφορμής [17]. Σύμφωνα με τους πολέμιους της εξάπτουσας αφορμής, η έννοια του «δικαιολογημένου» εισάγει ένα μη αξιόπιστο, αξιολογικό – δεοντολογικό κριτήριο για την εφαρμογή της παρ. 2, το οποίο δε βρίσκει έρεισμα στο γράμμα του νόμου. Μάλιστα, αντιπαράβαλλοντας την παρ. 2 του 299 με την παρ. 4 του 308 ΠΚ, όπου γίνεται χρήση της έννοιας «δικαιολογημένη αγανάκτηση», γίνεται εμφανές πως εάν η πρόθεση του νομοθέτη ήταν να εισάγει ένα κριτήριο «δικαιολόγησης» του βρασμού ψυχικής ορμής, θα το έπραττε με όμοιο τρόπο με τη διάταξη της παρ. 4 του άρθρου για τη σωματική βλάβη. Επιπροσθέτως, η Αιτιολογική Έκθεση του Σχεδίου του Ποινικού Κώδικα του 1933, ρητά αναφέρει πως ο βρασμός ψυχικής ορμής δεν είναι αναγκαίο να προκαλείται από δικαιολογημένη αιτία. Για τη συνδρομή του αρκούν μονάχα τα τρία προαναφερθέντα κριτήρια. Η ίδια άποψη εκφράστηκε και στην Αιτιολογική Έκθεση του Ποινικού Κώδικα του 2019. Συγκεκριμένα, επισημάνθηκε ότι «στην έννοια του βρασμού ψυχικής ορμής δεν υπάρχει μόνο η αιφνίδια υπερδιέγερση συναισθήματος ή πάθους, όπως κατά κανόνα υποστηρίζεται, αλλά κάθε υπερδιέγερση συναισθήματος ή πάθους εφόσον αποκλείει την ήρεμη σκέψη, ανεξαρτήτως του λόγου που την προκαλέσει» [18]. Επίσης, γραμματική ερμηνεία της διάταξης φαίνεται να οδηγεί στο συμπέρασμα ότι είναι αδιάφορο για τον νόμο το εάν το υλικό αντικείμενο του εγκλήματος «οδήγησε» με δική του συμπεριφορά τον δράστη σε βρασμό ψυχικής ορμής. Επιπροσθέτως, η ερμηνευτική εισαγωγή ενός τέτοιου περιορισμού στην κατάφαση της παρ. 2 του άρ. 299 ΠΚ θα περιόριζε σημαντικά το εύρος εφαρμογής

«ο ΑΠ τονίζει τη σημασία της αφορμής που οδήγησε στην ανθρωποκτονία»

[16] Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικόν Δίκαιον, Ειδικόν Μέρος, εκδ. Α. Σάκουλα, 1974, σελ. 48

[17] Ε. Σιμεωνίδου – Καστανίδου, Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, 5^η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2023, σελ. 32

[18] Κ. Βαθιώτης, Πτυχές του βρασμού ψυχικής ορμής στο ποινικό μικροσκόπιο – Σκέψεις με αφορμή την ΑΠ 162/2022, Ποινική Δικαιοσύνη, 30/11/2022, σελ. 1492

Έννοια, συνέπειες και αξιολόγηση του «βρασμού ψυχικής ορμής»

της σε βάρος του κατηγορούμενου, κάτι το οποίο είναι ανεπίτρεπτο στην ελληνική έννομη τάξη. Οπότε, το ορθό με βάση τόσο το πνεύμα όσο και το γράμμα του νόμου είναι να γίνεται σε κάθε περίπτωση δεκτό πως η παρ. 2 του 299 ΠΚ τυγχάνει εφαρμογής και σε περιπτώσεις ανυπαρξίας «σημαντικού» εξωτερικού αιτίου.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη που αρνείται την κατάφαση του βρασμού ψυχής όταν ο δράστης με δική του υπαιτιότητα περιήλθε σε αυτήν την κατάσταση [19]. Στην ουσία, πρόκειται για ανάλογη εφαρμογή του άρ. 35 παρ. 1 ΠΚ, η οποία αποτρέπει την άρση του καταλογισμού στις περιπτώσεις των άρ. 34 και 36 ΠΚ. Η άποψη αυτή ερείδεται στη θεώρηση του βρασμού ως μία συνειδησιακή διάταξη, έστω και ήσσονος βαρύτητας εν συγκρίσει με τις προαναφερθείσες. Ομοιάζει, επίσης, με τη μη κατάφαση άμυνας σε βάρος προσώπου που βρίσκεται ήδη σε άμυνα και με την υπαίτια κατάσταση άμυνας. Δηλαδή, όπως ακριβώς δεν μπορεί να ισχυριστεί επιτυχώς ένας δράστης ότι η προσβολή του σε βάρος ενός ατόμου που αμυνόταν απέναντι στη δική του επίθεση συνιστά άμυνα, έτσι και κάποιος που υπαίτια έθεσε τον εαυτό του υπό το κράτος του βρασμού ψυχικής ορμής, δε δικαιούται επεικέστερης μεταχείρισης. Μολονότι το στοιχείο της υπαιτιότητας είναι λογικό, δε βρίσκει έρεισμα στο γράμμα του νόμου. Πρόκειται, λοιπόν, και αυτό για στοιχείο που περιορίζει την εφαρμογή της διάταξης σε βάρος του κατηγορούμενου, πράγμα ανεπίτρεπτο.

Συνολικά, το ίδιο το άρ. 299 παρ. 2 ΠΚ δεν επιβάλλει κανέναν γενικό περιορισμό ως προς την εφαρμογή του, παρά μόνο τη διαπίστωση ότι η πράξη του δράστη, ήταν αποτέλεσμα υπερέντασης συναισθήματος, το οποίο του προκάλεσε ψυχική υπερδιέγερση, με συνέπεια τον αποκλεισμό της ήρεμης σκέψης του. Εντούτοις, η κατάφαση της ελαφρυντικής περιστασης του βρασμού ψυχικής ορμής ελλείπει δικαιολογημένης αφορμής, τουλάχιστον με αρχικό γνώμονα τον μέσο συνετό άνθρωπο και δευτερευόντως τον ίδιο τον δράστη, πολλώ δε μάλλον όταν ευθύνεται υπαίτια ο ίδιος

για την περιέλευσή του σε αυτήν την κατάσταση, είναι μάλλον επικίνδυνη, διότι θα υποκειμενικοποιούσε σε ανεπίτρεπτο βαθμό την έννοια του βρασμού ψυχικής ορμής, αφού εύκολα θα μπορούσε ο κάθε δράστης ανθρωποκτονίας να ισχυριστεί, επικαλούμενος ασήμαντη για τον μέσο άνθρωπο αφορμή, ότι αποφάσισε και τέλεσε ανθρωποκτονία «εν βρασμώ ψυχής». Κάτι τέτοιο θα καταστρατηγούσε το νόημα του άρ. 299 ΠΚ στο σύνολό του και θα δυσχέραινε την εφαρμογή της παρ. 1 του 299 ΠΚ.

III. Η διάρκεια του βρασμού ψυχικής ορμής

Εξαιρετικά κρίσιμο στοιχείο για την ανίχνευση βρασμού ψυχικής ορμής είναι η χρονική διάρκεια του βρασμού ψυχικής ορμής. Όπως σχολιάσαμε προηγουμένως, η διατύπωση της παρ. 2 του 299 ΠΚ καθιστά ξεκάθαρο πως ο δράστης πρέπει εν βρασμώ ψυχικής ορμής τόσο κατά τη λήψη της απόφασης, όσο και κατά την εκτέλεση της πράξης. Λιγότερο ευκρινές είναι το τι ισχύει αναφορικά με το μεσοδιάστημα ανάμεσα στην απόφαση και την εκτέλεση της πράξης. Σύμφωνα με μία μερίδα της θεωρίας, προκειμένου να διαπιστώνεται βρασμός ψυχικής ορμής, πρέπει το διάστημα ανάμεσα σε απόφαση και εκτέλεση να είναι σύντομο. Όσο πιο πολύ επιμηνύνεται, τόσο δυσχερέστερη καθίσταται η ανίχνευση βρασμού, αφού είναι δύσκολο να γίνει πιστευτό ότι δε μεσολάβησε καμία στιγμή ήρεμης σκέψης, κατά την οποία ο δράστης θα μπορούσε να αξιολογήσει ορθά τις συνέπειες των μελλοντικών του πράξεων. Οπότε, κατά την άποψη αυτή είναι αναγκαίο ο δράστης να λαμβάνει την απόφαση υπό το κράτος βρασμού ψυχικής ορμής και να συνεχίζει να λειτουργεί υπό αυτήν την κατάσταση μέχρι και την ολοκλήρωση της εκτέλεσης της αξιόποινης πράξης του. Πάντως, παρά το γεγονός ότι συνήθως θεωρία και νομολογία τείνουν να δέχονται ότι ο βρασμός διαρκεί πολύ λίγο, έχει γίνει δεκτό τόσο σε αποφάσεις του ΑΠ, όσο και από θεωρητικούς ότι μπορεί να κρατήσει από ώρες μέχρι και μέρες [20].

«Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη που αρνείται την κατάφαση του βρασμού ψυχής όταν ο δράστης με δική του υπαιτιότητα περιήλθε σε αυτήν την κατάσταση»

[19] Μ. Καϊάφα-Γκιμπάντι, Χαρακτηριστικά του βρασμού ψυχικής ορμής στο έγκλημα της ανθρωποκτονίας, Υπεράσπιση 1993, σελ. 180 και 182

[20] Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, σελ. 31

Ποινικό Δίκαιο

Αντιθέτως, έχει διατυπωθεί και η άποψη πως είναι αρκετό να υπάρχει βρασμός ψυχικής ορμής μόνο κατά την εκτέλεση της πράξης για εφαρμογή της παρ. 2 του 299 ΠΚ. Εμφανώς, η γνώμη αυτή δε συνάδει καθόλου με τη γραμματική ερμηνεία της προαναφερθείσας διάταξης. Εντούτοις, ετούτη η θεώρηση παρουσιάζει ενδιαφέρον, όπως θα εξεταστεί στην αμέσως επόμενη ενότητα σχετικά με τα άρθ. 34 και 36 ΠΚ. Αυτό, διότι μία τέτοια ερμηνεία εναρμονίζεται με τις διατάξεις του γενικού μέρους του ΠΚ για την πλήρη απουσία ή έστω τη συνδρομή μειωμένου καταλογισμού, η οποία άλλωστε προσφέρει την ίδια μείωση ποινής με τον βρασμό, μετά τις αλλαγές που επήλθαν στο άρθ. 83 ΠΚ το 2019.

IV. Η σχέση του βρασμού ψυχικής ορμής με τον καταλογισμό

Όπως διατυπώθηκε στην παραπάνω ενότητα, ο βρασμός ψυχικής ορμής ορίζεται ως η προκαλούμενη από (αιφνίδια συνήθως, αλλά και σταδιακή) υπερένταση συναισθήματος ψυχική υπερδιέγερση, άμεση συνέπεια της οποίας είναι η ανικανότητα ήρεμης σκέψης του δράστη και η αδυναμία χαλινάγησης της συμπεριφοράς του, με αποτέλεσμα την εγκληματική του πράξη. Παρόλα αυτά, ο βρασμός ψυχικής ορμής δε συνεπάγεται την εφαρμογή των άρθρων 34 και 36 ΠΚ που ρυθμίζουν την πλήρη και τη μειωμένη ανικανότητα καταλογισμού του δράστη. Κατά τα λεγόμενα του καθηγητή Χρήστου Σατλάνη «είναι κατά κάποιον τρόπο *πο* προστάδιο των δύο τελευταίων».

Σύμφωνα με το άρθ. 34 ΠΚ «η πράξη δεν καταλογίζεται στον δράστη αν λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής ή διατάραξης της συνείδησης κατά τον χρόνο τέλεσής της, δεν είχε την ικανότητα να αντιληφθεί το άδικο της πράξης του ή να ενεργήσει σύμφωνα με την αντίληψή του για το άδικο αυτό». Γίνεται χρήση ενός βιολογικού και ενός ψυχολογικού – αξιολογικού κριτηρίου για να διαπιστώσει ποιες περιπτώσεις υπάγονται στο πεδίο της παραπάνω διάταξης. Το βιολογικό κριτήριο είναι αυτό της βαριάς διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών του δράστη και το αξιολογικό είναι η ανικανότητα στάθμισης του άδικου χαρακτήρα της πράξης του. Κατά την απόφαση 2292/2003 του ΑΠ, η οποία

συμβαδίζει με την πάγια νομολογία επί του ζητήματος, στο βιολογικό κριτήριο υπάγονται όλες «οι μορφές παραφροσύνης ή φρενοπάθειας υπό την ευρεία έννοια», καθώς και «όλες οι ψυχικές διαταράξεις οι οποίες δεν πηγάζουν από παθολογική κατάσταση του εγκεφάλου αλλά εμφανίζονται σε ψυχικά υγιή άτομα και είναι πάντοτε παροδικές»^[21]. Η πρώτη περίπτωση αναφέρεται σε περιπτώσεις όπως αυτή της σχιζοφρένειας ή της μανιοκατάθλιψης, ενώ η δεύτερη στη μεγάλη κατανάλωση αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών. Εάν οι προαναφερθείσες καταστάσεις δεν οδήγησαν σε πλήρη, αλλά μερική απώλεια ικανότητας για καταλογισμό, τότε, κατά το άρθρο 36 ΠΚ, επιβάλλεται στον δράστη μειωμένη ποινή, με τον τρόπο που ορίζει το άρθρο 83 ΠΚ. Αυτό σημαίνει πως αν σε περίπτωση ανθρωποκτονίας σε κατάσταση ψυχικής ηρεμίας αναγνωριστεί στον δράστη μειωμένος καταλογισμός κατά το άρθρο 36 ΠΚ, τότε η ποινή του θα μειωθεί από ισόβια σε πρόσκαιρη κάθειρξη. Οπότε, η ποινική κύρωση της ανθρωποκτονίας η οποία τελέστηκε εν βρασμώ ψυχικής ορμής είναι η ίδια με την ανθρωποκτονία της παρ. 1 του 299 ΠΚ, εάν ο δράστης τέλεσε την πράξη ενώ είχε σημαντικά μειωμένο καταλογισμό, πράγμα παράξενο, αφού η διάταξη του άρθ. 36 ΠΚ προϋποθέτει, κατά την κρατούσα θεώρηση, ακόμα μεγαλύτερη διατάραξη της κριτικής ικανότητας του δράστη απ' ό,τι η παρ. 2 του 299 ΠΚ, χωρίς πλέον να έχει ως δικαιολογητικό στοιχείο τη συνδρομή της σε έναν χρόνο, εν αντιθέσει με τον διπλό χρόνο του βρασμού.

Σύμφωνα με τη Συμεωνίδου – Καστανίδου, η υπερένταση συναισθήματος ή πάθους μπορεί να εντάσσεται στο πλαίσιο του βιολογικού κριτηρίου των άρθ. 34 και 36 ΠΚ. Οπότε, ο βρασμός ψυχικής αποτελεί και αυτός μία μορφή διαταράξεως των πνευματικών λειτουργιών του δράστη, η οποία βέβαια περιλαμβάνει μόνο την εν λόγω υπερένταση συναισθήματος. Όλες οι άλλες μορφές διατάραξης της πνευματικής λειτουργίας ενός ατόμου αποκλείουν την εφαρμογή της παρ. 2 του 299 ΠΚ. Μία ακόμα βασική διαφορά των άρθ. 34 και 36 ΠΚ είναι πως για την εφαρμογή αυτών, πέραν από την ύπαρξη ενός βιολογικού κριτηρίου, πρέπει να διαπιστώνεται και ένα αξιολογικό, δηλαδή την πλήρη ή έστω ουσιώδη

«ο βρασμός ψυχικής ορμής ορίζεται ως η προκαλούμενη από (αιφνίδια συνήθως, αλλά και σταδιακή) υπερένταση συναισθήματος ψυχική υπερδιέγερση, άμεση συνέπεια της οποίας είναι η ανικανότητα ήρεμης σκέψης του δράστη»

^[21] ΑΠ 2292/2003, Πηγή: ΤΝΠ Qualex (τ.π. 20/11/2024)

Έννοια, συνέπειες και αξιολόγηση του «βρασμού ψυχικής ορμής»

μείωση της ικανότητας του δράστη να αντιληφθεί τον άδικο χαρακτήρα της πράξης του και να συμμορφωθεί με τις επιταγές του δικαίου [22]. Για το άρ. 299 παρ. 2 ΠΚ σημασία έχει μονάχα το έγκλημα να έχει τελεστεί υπό το κράτος ψυχικής υπερδιέγερσης που να παρακινώγει την ήρεμη σιέψη. Ο βαθμός της συγκεκριμένης παρεμπόδισης δεν απασχολεί τη διάταξη αυτή. Άρα δίνεται έμφαση στο βιολογικό κριτήριο [23]. Σημειώνεται, βέβαια, ότι υπάρχουν περιστάσεις όπου ο βρασμός ψυχικής ορμής είναι τόσο έντονος που μειώνεται ουσιωδώς ή ακόμη και εντελώς η ικανότητα καταλογισμού του δράστη, οπότε τότε γίνεται εφαρμογή των άρθρων 36 ή 34 ΠΚ αντιστοίχως. Γίνεται, λοιπόν, δεκτό, ότι τα άρθρα 34 και 36 ΠΚ περιγράφουν τους μεγαλύτερους δυνατούς βαθμούς διαταραχής της σκέψης, ενώ ο βρασμός ψυχικής ορμής, αναφέρεται σε πιο «ήπιες» περιπτώσεις.

Τέλος, όπως επισημάνθηκε ανωτέρω, τα άρ. 34 και 36 ΠΚ προϋποθέτουν τη διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών του δράστη μόνο κατά το στάδιο της τέλεσης της αξιόποινης πράξης. Αντιθέτως, η διατύπωση της διάταξης και η κρατούσα άποψη σχετικά με την εφαρμογή του 299 παρ. 2 ΠΚ, απαιτεί για τον βρασμό ψυχικής ορμής να παρεμποδίζεται η κριτική ικανότητα του δράστη από τη στιγμή της απόφασης έως και την τέλεση του εγκλήματος και να υφίσταται για όλο το διάστημα που μεσολαβεί [24]. Η λιγότερο αποδεκτή άποψη, κατά την οποία αρκεί ο βρασμός ψυχικής ορμής να υφίσταται μόνο κατά την εκτέλεση της ανθρωποκτονίας είναι πιο συμβατή με τις διατάξεις για τον καταλογισμό, ειδικά αν αναλογιστεί κανείς πως ο βρασμός ψυχικής ορμής είναι ηπιότερη μορφή διατάραξης της συνειδήσεως από αυτές που τυποποιούνται στα άρ. 34 και 36 ΠΚ, όμως αποτελεί μία μάλλον *de lege ferenda* κριτική της διάταξης παρά ένας αποδεκτός τρόπος ερμηνείας της. Βέβαια, υπό αυτήν την οπτική, ίσως να μην ήταν παράλογο οι προϋποθέσεις της πιο «ήπιας» ελαφρυντικής περίπτωσης, που στην

προκειμένη περίπτωση είναι ο βρασμός ψυχικής ορμής, να είναι λιγότερο αυστηρές από αυτές των άρθρων 34 και 36 ΠΚ.

Υ. Βρασμός ψυχικής ορμής και άρθρο 84 παρ. 2, περ. γ'

Ενδιαφέρον προκαλεί η σχέση του βρασμού ψυχικής ορμής με την περιγραφόμενη στο άρθρο 84 παρ. 2, περ. γ' ΠΚ ελαφρυντική περίπτωση. Το άρθρο 84 ΠΚ, το οποίο στην παρ. 2 απαριθμεί ενδεικτικά ελαφρυντικές περιστάσεις που οδηγούν σε μειωμένη ποινή του δράστη, κρίνει για τον δράστη πως «*το ότι στην πράξη του ωθήθηκε από ανάρμοστη συμπεριφορά του παθόντος ή παρασύρθηκε από οργή ή βίαιη θλίψη που του προκάλεσε άδικη εναντίον του πράξη*» είναι λόγος ελάττωσης της ποινής του. Στα δε εγκλήματα που τιμωρούνται με ισόβια κάθειρξη, είναι δυνατόν η αναγνώριση ελαφρυντικών να μειώσει την ποινή σε κάθειρξη δυνάμει του άρ. 83 και της παρ. 1 του άρ. 84 ΠΚ. Οπότε, αν στην περίπτωση του εγκλήματος του άρ. 299 παρ. 1 του ΠΚ αναγνωριστεί στον δράστη το ελαφρυντικό του άρ. 84 παρ. 2, περ. γ' ΠΚ, τότε η ποινή που του επιβάλλεται είναι η ίδια με αυτή της τέλεσης ανθρωποκτονίας «*εν βρασμώ ψυχικής ορμής*». Εύλογα, λοιπόν, εγείρεται το ερώτημα του εάν υφίσταται λόγος υπαρξης του άρ. 299 παρ. 2. Προκειμένου να απαντήσουμε στο παραπάνω ερώτημα, κρίνεται σκόπιμο να εξετάσουμε τις διαφορές ανάμεσα στον βρασμό της ψυχικής ορμής και την ελαφρυντική περίπτωση του άρ. 84 παρ. 2, περ. γ' ΠΚ. Αναφορικά με τη συγκεκριμένη ελαφρυντική περίπτωση, το γράμμα του νόμου ρητά ορίζει πως η εγκληματική πράξη του δράστη πρέπει να είναι είτε αποτέλεσμα της ανάρμοστης συμπεριφοράς του θύματος είτε απόρροια άδικης πράξης που έπληξε το πρόσωπό του και η οποία του προκάλεσε οργή ή βίαιη θλίψη. Βλέπουμε λοιπόν, ότι πρέπει να υπάρχει αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της άδικης πράξης του δράστη και της συμπεριφοράς του παθόντος, η οποία πράξη θα πρέπει συνάμα να μην απέχει πολύ χρονικά από την αιτία που την προκάλεσε [25].

«υπάρχουν περιστάσεις όπου ο βρασμός ψυχικής ορμής είναι τόσο έντονος που μειώνεται ουσιωδώς ή ακόμη και εντελώς η ικανότητα καταλογισμού του δράστη»

[22] Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, σελ. 29

[23] Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, σελ. 30

[24] Χρ. Σατλάνης, Εισαγωγή στο Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος, σελ. 231

[25] Α. Μαργαρίτης, Ν. Παρασκευόπουλος, Γ. Νούσκαλης, Ποινολογία: Άρθρα 50-133 νέου ΠΚ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020

Ποινικό Δίκαιο

Στον αντίποδα, σύμφωνα με τις προαναφερθείσες απόψεις για τον βρασμό ψυχικής ορμής, υπάρχει διχογνωμία σχετικά με το κατά πόσον είναι αναγκαία η υπαρξη ή μη δικαιολογημένης αφορμής. Αν δεχθούμε ότι αρκεί μονάχα να έχει περιέλθει ο δράστης στην κατάσταση βρασμού ψυχικής ορμής, όπως αυτή αναλύθηκε προηγουμένως, τότε θα πρέπει να επίσης να δεχθούμε ότι υπάρχουν ουσιώδεις διαφορές μεταξύ των δύο διατάξεων, γεγονός που θα μπορούσε δυνητικά να οδηγήσει και σε ταυτόχρονη εφαρμογή των δύο στην ίδια υπόθεση, το οποίο έχει συμβεί και θα εξεταστεί παρακάτω. Επίσης, αυτό θα σήμαινε πως η περιγραφόμενη ελαφρυντική περίπτωση του άρ. 84, εμπίπτει, φαινομενικά τουλάχιστον, σε πιο περιορισμένο πεδίο εφαρμογής, αναφορικά με τα πραγματικά περιστατικά που το προκαλούν. Αντιθέτως, εάν θεωρήσουμε πως κατάφαση του βρασμού ψυχικής ορμής προϋποθέτει πάντοτε δικαιολογημένη αφορμή, τότε θα πρέπει να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η υπαρξη και των δύο παραπάνω διατάξεων είναι αχρείαστη, δεδομένου του ότι προσφέρουν την ίδια μείωση ποινής.

Φυσικά, υπάρχουν μερικές ακόμα διαφορές που υποστηρίζεται ότι δικαιολογούν την υπαρξη και των δύο διατάξεων. Η πρώτη έγκειται στο γεγονός πως η εν λόγω ελαφρυντική περίπτωση δύναται να χρησιμοποιηθεί μονάχα όταν στην πράξη του αυτή οδηγήθηκε από βίαιη οργή ή θλίψη, η οποία επίσης θα πρέπει να συνδέεται αιτιακά με άδικη σε βάρος του πράξη, ενώ βρασμό ψυχικής ορμής μπορεί να προκαλέσει οποιοδήποτε συναίσθημα. Κατά την ερμηνεία αυτή, η διάταξη του άρ. 84 παρ. 2 περ. γ' ΠΚ τελεί σε σχέση υπαλληλίας προς τη διάταξη για τον βρασμό ψυχικής ορμής^[26]. Κατά την άποψη του γράφοντος, το επιχείρημα αυτό δεν ευσταθεί, καθώς στην πράξη, δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ της βίαιης οργής ή της θλίψης και των άλλων συναισθημάτων που καλύπτει μονάχα ο βρασμός ψυχικής ορμής, όπως ο φόβος, η ντροπή, ο έρωτας και η ζήλεια, καθώς εάν αυτά είναι αρκετά ισχυρά, ώστε να προκαλέσουν σε κάποιον απώλεια της ήρεμης σκέψης με αποτέλεσμα να σκοτώσει άλλον, κατά τη διάρκεια τόσο της τέλεσης όσο και της απόφασης, είτε θα έχουν δώσει τη θέση τους στην

οργή, είτε τουλάχιστον θα συνυπάρχουν με αυτή, καθιστώντας τα δυσδιάκριτα από αυτή, αναιρώντας την υπαλληλική σχέση της διάταξης του άρ. 84 παρ. 2 περ. γ' ΠΚ σε σχέση με τη 299 παρ. 2 ΠΚ.

Το άλλο επιχείρημα που προβάλλεται είναι ότι η ελαφρυντική περίπτωση του άρ. 84 μπορεί να τύχει εφαρμογής σε πολλά εγκλήματα, ενώ ο βρασμός ψυχικής ορμής υπάρχει μόνο στην ανθρωποκτονία, αφού σύμφωνα με ορισμένες αποφάσεις του ΑΠ, γίνεται δεκτό ότι η οργή και η βίαιη θλίψη που αναφέρονται στο άρ. 84 παρ. 2 περ. γ' δεν οδηγούν τον δράστη στο σημείο του βρασμού ψυχικής ορμής. Είναι, με άλλα λόγια, υποδεέστερης έντασης. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η απόφαση 1154/1988 ΑΠ, κατά την οποία «η στο άρθρο 84 παρ. 2 περ. γ αναφορά της οργής και θλίψεως δε γίνεται υπό την έννοια της διαταρξέως των ψυχικών λειτουργιών σε σημείο ώστε ο δράστης να αχθεί σε βρασμό ψυχικής ορμής και εντέθεν να απολέσει την ικανότητα να σταθμίσει τα αίτια που τον κινούν προς την πράξη και αυτά που τον απωθούν απ' αυτήν, αλλ' υπό την έννοια της δημιουργίας στο δράστη μιας καταστάσεως οργής και θλίψεως εκ τινος γεγονότος, το οποίο όμως γεγονός δε δημιουργεί κατάσταση βρασμού ψυχικής ορμής. Ενόψει της κλιμακώσεως αυτής της ψυχικής καταστάσεως του δράστη, είναι δυνατό, χωρίς αυτό να δημιουργεί αντίφαση, να καταδικασθεί κάποιος για ανθρωποκτονία εκ προθέσεως εν ηρέμω ψυχική καταστάσει τελεσθείσαν και συγχρόνως να δοθεί σε αυτόν το ανωτέρω ελαφρυντικό»^[27].

Έτσι όμως διακρίνεται, το εξής παράδοξο. Σύμφωνα με την εν λόγω απόφαση, είναι δυνατόν να τελεστεί το έγκλημα της παρ. 1 του 299 ΠΚ, να αναγνωριστεί στον δράστη το ελαφρυντικό του άρ. 84 παρ. 2 περ. γ' ΠΚ και να μη διαπιστώνεται βρασμούς ψυχικής ορμής. Με λίγα λόγια, ο δράστης μπορεί να αισθάνεται οργή ή βίαιη θλίψη σε τέτοιο βαθμό, ώστε να οδηγηθεί στο έγκλημα της ανθρωποκτονίας από πρόθεση, αλλά χωρίς να κυριεύεται από βρασμό ψυχικής ορμής. Η παραπάνω άποψη θα είχε πιο στέρεα θεμέλια, εάν η διάταξη του άρ. 84 παρ. 2 περ. γ' ΠΚ προσέφερε μικρότερη μείωση της ποινής του δράστη από τον βρασμό ψυχικής ορμής,

«στην πράξη, δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ της βίαιης οργής ή της θλίψης και των άλλων συναισθημάτων που καλύπτει μονάχα ο βρασμός ψυχικής ορμής, όπως ο φόβος, η ντροπή, ο έρωτας και η ζήλεια»

^[26] Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Εμβάθυνση στο Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο, σελ. 533

^[27] ΑΠ 1154/1988, Πηγή: ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ (τ.π. 21/11/2024)

Έννοια, συνέπειες και αξιολόγηση του «βρασμού ψυχικής ορμής»

πράγμα που να ισχύει με τις αλλαγές που επέφερε στο Ποινικό Δίκαιο ο ν. 4619/2019.

Ένα ακόμα στοιχείο της εξεταζόμενης ελαφρυντικής περιστασης που δε γίνεται απολύτως ξεκάθαρο από τη γραμματική της διατύπωση είναι το χρονικό διάστημα στο οποίο πρέπει να βρίσκεται ο δράστης υπό το καθεστώς της βίαιης οργής ή θλίψης. Ενώ στην παρ. 2 του άρθ. 299 ΠΚ, ο βρασμός πρέπει να διαπιστώνεται από την απόφαση μέχρι την τέλεση, δίχως παρεμβολές, η 84 παρ. 2 περ. γ' ΠΚ δεν είναι ξεκάθαρη. Αν η διάταξη ερμηνευτεί ευνοϊκά για τον δράστη, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι το «οδηγείται» θα πρέπει να αναφέρεται μονάχα στην τέλεση κι' όχι την απόφαση, ενώ μία αυστηρότερη ερμηνεία λογικά οδηγεί στις ίδιες προϋποθέσεις με τον βρασμό. Η θεωρία^[28] και η νομολογία κρίνουν πως το χρονικό διάστημα μεταξύ της ανάρμοστης συμπεριφοράς ή άδικης πράξης που στράφηκε εναντίον του δράστη και της τέλεσης του εγκλήματος πρέπει να είναι σύντομο, ενώ αντίθετα στον βρασμό έχει γίνει δεκτό πως μπορεί να διαρκέσει και ώρες, αν όχι μέρες, όπως εξετάστηκε παραπάνω. Πάντως, η σχέση αιτίου – αιτιατού μεταξύ της άδικης συμπεριφοράς του θύματος και του εγκλήματος του δράστη φαίνεται να συνηγορεί υπέρ της άποψης της νομολογίας και της θεωρίας σχετικά με το μικρό χρονικό διάστημα ανάμεσα στις δύο στιγμές. Συνεπώς, ο χρόνος της απόφασης και της τέλεσης πιθανότατα δε θα διαφέρουν ή αν διαφέρουν θα είναι δυσδιάκριτη η μεταξύ τους οριοθέτηση, καθιστώντας ανούσια την προσπάθεια διαφοροποίησης τους.

Δεδομένων των παραπάνω, μερίδα της θεωρίας, με την οποία συμφωνεί και ο γράφων, θεωρεί πως είναι αντιφατικό να ισχυρίζεται το δικαστήριο ότι ο δράστης τέλεσε το έγκλημα της ανθρωποκτονίας λόγω οργής ή βίαιης θλίψης που του προξένησε άδικη εναντίον του πράξη και παράλληλα να δέχεται ότι εκτέλεσε ή αποφάσισε την ανθρωποκτονία σε ήρεμη ψυχική κατάσταση^[29]. Η συνδρομή των κριτηρίων που θεσπίζει η ελαφρυντική περι-

πτωση του άρθ. 84 παρ. 2 περ. γ' ΠΚ στο έγκλημα της ανθρωποκτονίας θα πρέπει πάντοτε να οδηγεί στην εφαρμογή του άρθ. 299 παρ. 2 ΠΚ.

Παράλληλα, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και αποφάσεις του ΑΠ, οι οποίες δέχονται ότι μπορεί να γίνει ταυτόχρονη εφαρμογή και του άρθρου 299 παρ. 2 ΠΚ και της ελαφρυντικής περιστασης του 84 παρ. 2 περ. γ' ΠΚ, πράγμα που εμφανώς οδηγεί σε ακόμα μεγαλύτερη συρρίκνωση της ποινής. Συγκεκριμένα, η απόφαση 1013/2003 ΑΠ αναφέρει τα εξής «*Συμπερασματικά και σε ακολουθία με όλα όσα εκτέθηκαν ανωτέρω ο κατηγορούμενος πρέπει να κηρυχθεί ένοχος για τις αξιόποινες πράξεις της ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως και της απόπειρας ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως που αποφασίστηκαν και εκτελέστηκαν σε βρασμό ψυχικής ορμής καθώς επίσης και παρανόμου οπλοφορίας και οπλοχρησίας, όπως όλες οι πράξεις αυτές περιγράφονται ειδικότερα στο διατακτικό. Επίσης στον κατηγορούμενο πρέπει να αναγνωρισθεί η ελαφρυντική περίπτωση του άρθρου 84 παρ.2 εδ. γ' του Π.Κ. η οποία στοιχειοθετείται πλήρως με βάση τα πραγματικά περιστατικά που προηγήθηκαν, κατά τα προλεχθέντα, των πυροβολισμών και περιήγαγαν αυτόν σε κατάσταση βρασμού ψυχικής ορμής, δηλαδή η άδικη και απρόκλητη επίθεση των παθόντων εναντίον του, που εκδηλώθηκε με τον τρόπο που περιγράφεται λεπτομερώς ανωτέρω*»^[30]. Μέρος της θεωρίας κρίνει παράλογη και υπερβολική την παραπάνω θέση του δικαστηρίου, με το επιχείρημα ότι η στάση του θύματος έχει ήδη κριθεί ως στοιχείο του βρασμού ψυχικής ορμής και εμπίπτει στην «αιγίδα» της δικαιολογημένης ή εξάπτουσας αφορμής^[31]. Απεναντίας, υποστηρικτές της εν λόγω θέσης του ΑΠ φαίνεται να δέχονται πως το στοιχείο της δικαιολογημένης αφορμής δεν είναι απαραίτητο για την ύπαρξη του βρασμού της ψυχικής ορμής, οπότε η δικαιολογημένη αφορμή την οποία δίνει το θύμα στον δράστη για την τέλεση του εγκλήματος, πρέπει να συνυπολογίζεται για επιπλέον ελάττωση της ποινής, κατά το άρθ. 85 ΠΚ που ρυθμίζει τη συρροή λόγων μείωσης της ποινής. Κατά τον γράφο-

«το χρονικό διάστημα μεταξύ της ανάρμοστης συμπεριφοράς ή άδικης πράξης που στράφηκε εναντίον του δράστη και της τέλεσης του εγκλήματος πρέπει να είναι σύντομο»

^[28] Α. Μαργαρίτης, Ν. Παρασκευόπουλος, Ποινολογία, 7^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005, σελ. 151-152

^[29] Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Εγκλήματα κατά προσώπων αγάθων, σελ. 31

^[30] ΑΠ 1013/2003, ΠοινΧρ 2004, 230

^[31] Μ. Καϊάφα – Γκιμπάντι, σε: Καϊάφα – Γκιμπάντι/Μπιτζιλέκης/Συμεωνίδου – Καστανίδου, Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 222

Ποινικό Δίκαιο

να, η διπλή αυτή αξιολόγηση των ιδίων πραγματικών περιστατικών οδηγεί σε πολύ ήπιες ποινές που ευτελίζουν το άρ. 299 ΠΚ και τη βαρύτητά του.

VI. Δόλος προμελετημένος και απρομελέτητος

Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΑΠ [32], η έννοια του απρομελέτητου δόλου φαίνεται να είναι σύμφυτα με την έννοια του βρασμού ψυχικής ορμής. Κατά τον Νικόλαο Χωραφά, ο απρομελέτητος δόλος είναι «η εν βρασμώ ψυχικής ορμής αποκλείοντι την σκέψιν λαμβανόμενη απόφασις προς τέλεσιν του εγκλήματος» [33]. Ο ορισμός αυτός, τον οποίο κατά κόρον χρησιμοποιεί ο ΑΠ, είναι σαφέστατα επηρεασμένος από το άρ. 146 του βασιλικού ΠΚ του 1813, όπου οριζόταν πως «Όποιος χωρίς σκέψη και προμελέτη, ευρισκόμενος σε κοχλάζουσα ζέση της οργής, αποφασίζει και εκτελεί μια πράξη που είναι επικίνδυνη για την ζωή άλλου, είναι ένοχος για απλή ανθρωποκτονία, αν επήλθε ο θάνατος του παθόντος, και πρέπει να τιμωρηθεί με ποινή καθείρξεως αόριστης διάρκειας» [34]. Η προμελέτη εν προκειμένω φαίνεται να είναι άμεσα συνδεδεμένη με την έννοια της σκέψης. Κατά τη διάκριση αυτή, η προμελέτη με την έννοια του προηγούμενου σχεδιασμού αποτελεί πάντοτε τη βαρύτερη μορφή ανθρωποκτονίας, αφού «αποκλείει την ψυχική ορμή» [35], πράγμα που οι θεωρητικοί αμφισβητούν. Η αμφισβήτηση αυτή εκφράζεται καλύτερα μέσα από δύο ευρέως διαδεδομένα παραδείγματα. Αυτά έχουν ως εξής [36]: ο απελπισμένος λόγω μεγάλης φτώχειας πατέρας, έχοντας προσχεδιάσει τις πράξεις του, σκοτώνει τα ανήλικα παιδιά του και τη σύζυγό του, μην αντέχοντας να τους βλέπει να υποφέρουν και μετέπειτα αποπειράται να αυτοκτονήσει. Ναι μεν λειτούργησε με προϋπάρχον σχέδιο, όμως δεν είναι βέβαιο ότι του αξίζει βαρύτερη ποινή. Αντιστρόφως, ένας διαρρήκτης ο οποίος πιάνεται επ' αυτοφώρω από τον ιδιοκτήτη και δίχως ιδιαίτερη περισυλλογή και άνευ σχεδίου

σκοτώνει τον ιδιοκτήτη, δε θα έπρεπε αναγκαστικά να τύχει ευνοϊκότερης μεταχείρισης. Τα δυο παραπάνω παραδείγματα θέλουν να δείξουν πως ακόμη και αν κάποιος λειτουργεί βάσει σχεδίου, δε σημαίνει αναγκαστικά πως σχεδίασε και μετέπειτα εκτέλεσε όντας ψυχικά νηφάλιος. Ομοίως, μπορεί κάποιος να δρα άνευ σχεδίου και να είναι απολύτως ήρεμος.

Πάντως, πρέπει να τονιστεί πως η ύπαρξη προμελέτης υπό την έννοια της προηγούμενης σκέψης και του σχεδίου τείνει να θεωρείται ένδειξη ηρεμίας του δράστη, ιδίως όταν μεταξύ της απόφασης και της τελέσεως εντοπίζεται σημαντικό χρονικό διάστημα [37]. Η τάση αυτή κρίνεται απολύτως εύλογη, αφού αν παραμεριστεί και το στοιχείο του προσχεδιασμού ως ένδειξη ψυχικής ηρεμίας, τότε πρακτικά το μεγαλύτερο μέρος των ανθρωποκτονιών θα λογίζονταν πως τελέστηκαν ή έστω ότι έγινε απόπειρά τους εν βρασμώ ψυχικής ορμής, κάτι που θα καταστρατηγούσε την παρ. 1 του 299 ΠΚ, η οποία θα έβρισκε εφαρμογή κατά κανόνα μονάχα σε επαγγελματικά «χτυπήματα».

Σε κάθε περίπτωση, γίνεται αντιληπτό πως οι έννοιες της προμελέτης και της εσκεμμένης τέλεσης του εγκλήματος είχαν διχάσει από νωρίς τους θεωρητικούς του Ποινικού Δικαίου, εξαιτίας της ασάφειάς τους και των διαφορετικών ερμηνειών που είχαν δοθεί σε αυτές. Ως εκ τούτου, ήδη στην Αιτιολογική Έκθεση του Σχεδίου ΠΚ του 1933, αποφασίστηκε η κατάργηση της παραπάνω διάκρισης, προς αποφυγή μελλοντικών ερμηνευτικών ζητημάτων [38]. Παρόλα αυτά, ο ΑΠ συνεχίζει να τους χρησιμοποιεί, δίχως να τους επεξηγεί επαρκώς. Δεδομένων των αντίθετων απόψεων που έχουν εκφραστεί, καθώς και της βούλησης του ιστορικού νομοθέτη, θα ήταν συνετό η νομολογία να μην προχωρούσε σε χρήση παρωχημένων εννοιών, οι οποίες μόνο σύγχυση προκαλούν.

Συμπέρασμα

«οι έννοιες της προμελέτης και της εσκεμμένης τέλεσης του εγκλήματος είχαν διχάσει από νωρίς τους θεωρητικούς του Ποινικού Δικαίου»

[32] ΑΠ 657/2010, ΑΠ 284/2010, ΑΠ 360/2020, Πηγή: www.areiospagos.gr (τ.π. 22/11/2024)

[33] Κ. Βαθιώτης, όπ. π. σελ. 1486

[34] Κ. Βαθιώτης, όπ. π. σελ. 1486

[35] ΑΠ 284/2010, Πηγή: www.areiospagos.gr (τ.π. 22/11/2024)

[36] Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Εμβάθυνση στο Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο, σελ. 513

[37] Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Εμβάθυνση στο Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο, σελ. 537, ΑΠ 284/2010

[38] Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, σελ. 24

Έννοια, συνέπειες και αξιολόγηση του «βρασμού ψυχικής ορμής»

Στο πλαίσιο του πονήματος αυτού, εξετάστηκαν ο ορισμός του βρασμού ψυχικής ορμής, όπως έχει διαμορφωθεί από τη νομολογία και τη νομική θεωρία, οι έννοιες που είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με αυτόν και η σχέση του άρ. 299 παρ. 2 ΠΚ με παρεμφερείς διατάξεις του Ποινικού Δικαίου. Με βάση, λοιπόν, τα παραπάνω, ο γράφοντας κρίνει πως η διάταξη του άρ. 299 παρ. 2 ΠΚ παρουσιάζει ορισμένα ζητήματα, τα οποία θα ήταν φρόνιμο να λυθούν. Κατ' αρχάς, είναι άξιο περιέργειας πως μία έννοια που υπάρχει στο Ποινικό Δίκαιο για δεκαετίες και για την οποία έχουν διατυπωθεί πολλές αντικρουόμενες μεταξύ τους θεωρήσεις, δεν έχει κριθεί άξια αυθεντικής ερμηνείας από τον ίδιο τον νομοθέτη. Η έλλειψη αυτή προκαλεί μέχρι και σήμερα διχογνωμία ανάμεσα στους θεωρητικούς του Ποινικού Δικαίου και τη νομολογία. Εξίσου παράξενο κρίνεται το γεγονός πως η συνδρομή μειωμένου καταλογισμού κατά το άρθρο 36 ΠΚ, οδηγεί στην ίδια μείωση της ποινής με τον βρασμό ψυχικής ορμής, ο οποίος απαιτεί συνδρομή απουσίας ήρεμης σκέψης σε δύο διαφορετικά χρονικά σημεία, καίτοι στην πρώτη περίπτωση αρκείται να διαπιστώνεται διατάραξη της συνείδησης μόνο κατά την τέλεση της πράξης. Επιπλέον, έχει παρατηρηθεί μεγάλη διάσταση απόψεων σχετικά με το εάν πρέπει να υπάρχει εξαπτουσα αφορμή και εάν είναι αναγκαίο το θύμα να έχει συντελέσει με τις δικές του πράξεις στην ψυχική διέγερση του δράστη. Στη νομολογία παρατηρείται πάγια η θέση του δικαστηρίου να μην εφαρμόζει την ηπιότερη διάταξη της παρ. του 299 ΠΚ, χωρίς να συντρέχουν περιστάσεις, οι οποίες σύμφωνα με τα διδάγματα της κοινής πείρας και της συμβατικής ηθικής μπορούν να οδηγήσουν έναν άνθρωπο σε κατάσταση βρασμού. Βεβαίως, ο κάθε άνθρωπος είναι ξεχωριστός και το δικαστήριο πάντοτε οφείλει να κρίνει κατά περίπτωση, όμως στην πράξη, είναι πολύ πιο διαδεδομένο για τους δικαστές να είναι φειδωλοί όσον αφορά τη χορήγηση μειωμένης ποινής λόγω βρασμού ψυχικής ορμής, διότι τα πραγματικά περιστατικά συνήθως δε δικαιολογούν στον μέσο νου μία τόσο έντονη διατάραξη συνειδήσεως, όσο η απαιτούμενη από την προαναφερθείσα διάταξη. Κι' όμως, όπως διαπιστώσαμε, έχουν αναπτυχθεί τεκμηριωμένες απόψεις στη νομική επι-

στήμη που υποστηρίζουν ότι δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση η ύπαρξη δικαιολογημένης αφορμής για την κατάπτωση της επιεικέστερης ποινής. Κατά τον γράφοντα, είναι παράδοξο να απαιτείται δικαιολογημένη αφορμή για την ελαφρυντική περίπτωση του άρ. 84 παρ. 2 περ. γ' ΠΚ και όχι για τον βρασμό ψυχικής ορμής, ιδίως αν δεχθούμε ότι ο βρασμός διαταράσσει περισσότερο τη συνείδηση του δράστη, όπως εσφαλμένα είδαμε να γίνεται δεκτό σε ορισμένες αποφάσεις. Αναλογιζόμενος τα παραπάνω, ο γράφων θεωρεί ότι η συνέχιση της ύπαρξης του άρ. 299 παρ. 2 ΠΚ δεν είναι καθόλου απαραίτητη για την επίτευξη ενός ορθότερου πλέγματος απονομής δικαιοσύνης στο πλαίσιο του ποινικού δικαίου, ανεξαρτήτως του ποια εκ των προαναφερθεισών θεωριών περί βρασμού ψυχικής ορμής θα υιοθετηθεί από τη νομολογία ή από τον μελλοντικό νομοθέτη σε περίπτωση που ο τελευταίος προβεί σε αυθεντική ερμηνεία της έννοιας. Αντιθέτως, οι διχογνωμίες και οι αντίθετες απόψεις σχετικά με τους όρους της και το τι θα έπρεπε να ισχύει δε θα εκλείψουν, οπότε θα επικρατεί πάντοτε μία ανασφάλεια δικαίου. Ορμώμενος από αυτά, ο γράφων καταλήγει στο συμπέρασμα πως η καλύτερη λύση θα ήταν η ολοκληρωτική διαγραφή της παρ. 2 του 299 ΠΚ και η από εδώ και στο εξής εφαρμογή της ελαφρυντικής περίπτωσης του άρ. 84 παρ. 2 περ. γ' ΠΚ στις περιπτώσεις ανθρωποκτονίας που παλαιότερα ενέπιπταν στον βρασμό ψυχικής ορμής. Με τον τρόπο αυτό θα λύνονταν πιο εύκολα τα προβλήματα σχετικά με τις προαναφερθείσες αντιφάσεις του βρασμού ψυχικής ορμής και θα εξέλιπαν οι αντικρουόμενες αποφάσεις που άλλοτε σωρεύουν την ελαφρυντική περίπτωση του άρ. 84 παρ. 2 περ. γ' ΠΚ και την παρ. 2 του 299 ΠΚ κι' άλλοτε θεωρούν ότι μία τέτοια σώρευση είναι υπερβολική. Επίσης, θα λυνόταν αποτελεσματικά το ζήτημα περί αναγκαιότητας ή μη εξαπτουσας αφορμής στον βρασμό ψυχικής ορμής. Η υιοθέτηση της άποψης περί μη αναγκαιότητας της συνδρομής της θα οδηγούσε στην πράξη σε επικίνδυνη μείωση ποινών σε μεγάλο αριθμό υποθέσεων, ενώ η άποψη περί υποχρεωτικής κατάφασής της καθιστά την όλη διάταξη αχρείαστη, δεδομένου του ότι καλύπτεται πλήρως από την εν λόγω ελαφρυντική περίπτωση. Τέλος, θα αντιμετωπιζόταν

«η συνέχιση της ύπαρξης του άρ. 299 παρ. 2 ΠΚ δεν είναι καθόλου απαραίτητη για την επίτευξη ενός ορθότερου πλέγματος απονομής δικαιοσύνης»

Ποινικό Δίκαιο

και το ζήτημα σχετικά με την υπαίτια περιέλευση σε κατάσταση βρασμού ψυχικής ορμής, αφού η διάταξη 84 παρ. 2 περ. γ' ΠΚ απαιτεί την προηγούμενη ανάρμοστη ή άδικη συμπεριφορά του θύματος, πράγμα που αποκλείεται να συντρέχει εάν η εν λόγω συμπεριφορά προέκυψε ως απάντηση σε προκλητική ή άδικη αρχική συμπεριφορά του δράστη.

Για τους λόγους αυτούς, προικρίνεται καταληκτικά η παραμονή μονάχα της παρ. 1 του 299 ΠΚ, ενώ η μοναδική μείωση της ποινής του δράστη θα πρέπει να προέρχεται από τις διατάξεις του γενικού μέρους του ΠΚ.

••••